

ДОГОВОРОТ ОД ПРЕСПА ПОМЕЃУ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА ГРЦИЈА НИЗ ПРИЗМАТА НА МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО

Апстракт: Со Договорот од Преспа склучен меѓу Република Македонија и Република Грција, всушност ѝ се наметна обврска на Република Македонија да го смени името во Република Северна Македонија, како ѝ да изврши серија на промени во внатрешно-политичкиот систем со кои се поткопуваат и се уништуваат државно-правниот и етничкиот идентитет на Републиката и на македонскиот народ. Договорот, освен тоа што е склучен на противправен начин со повреда на суштински норми од внатрешниот поредок на македонската држава, тој според општото меѓународно право поседува и недозволен предмет на преговарање кој е спротивен на основните јус когенс норми на меѓународната заедница, како што се: правото на самоопределување на народите, принципот на суверена еднаквост на државите и забраната за мешање во внатрешните работи на државите. Тргувајќи од тоа, трудот има за цел да го анализира Договорот од Преспа низ призмата на меѓународното право, да ги елаборира повредите и да ги утврди основите за ништовност врз основа на одредбите од Виенската конвенција за договорно право од 1969 г.

Клучни зборови: *Договор од Преспа, јус когенс норми, ultra vires акт, самоопределување на народите, принцип на суверена еднаквост на државите, забрана за мешање во внатрешните работи на државите*

NIKODINOVSKA KRSTEVSKA Ана

THE TREATY OF PRESPA BETWEEN THE REPUBLIC OF MACEDONIA AND THE REPUBLIC OF GREECE THROUGH THE PRISM OF INTERNATIONAL PUBLIC LAW

Abstract: With the Treaty of Prespa concluded between the Republic of Macedonia and the Republic of Greece, actually it was imposed an obligation to the Republic of Macedonia to change its name into Republic of North Macedonia, as well as to carry out series of changes in its internal-political system that will cause the disintegration and perishment of the national identity of the Republic of Macedonia and ethnic identity of the Macedonian people. The Treaty, besides from the fact that it is concluded in an unlawful manner by infringement of fundamental norms of the internal legal order of the Macedonian state, has also according to the General International public law an unlawful treaty subject which is contrary to fundamental ius cogens norms of the International Community that is: the right of self-determination of people, the principle of equal sovereignty of states and the prohibition of interference in the internal affairs of states. Starting from this, the paper has the scope to analyze the Treaty of Prespa through the prism of international law, as well as to elaborate the breaches and to determine the foundations for its invalidity on base of the Vienna Convention on the Law of Treaties from 1969.

Key words: *Treaty of Prespa, ius cogens norms, ultra vires act, self-determination of people, principle of equal sovereignty of states, prohibition of interference in internal affairs of states*

I. Вовед

Во последните месеци Република Македонија беше жртва на серија на повреди на основните принципи на меѓународното право (норми од *ius cogens* карактер), како што е принципот на самоопределување на народите и забраната за мешање во внатрешните работи на државите, но исто така беше жртва на тешки и систематски повреди на владеењето на правото во националниот правен поредок, во однос на кои Европската унија и Соединетите Американски држави замижуваа, и дури ги игнорираа.

Сето ова произлезе како резултат од потпишувањето на т.н. Договор од Преспа, потпишан меѓу Република Македонија и Република Грција со цел да се заврши спорот со името меѓу овие две држави - договор со кој се наметнува менување на уставното име на Република Македонија во „Република Северна Македонија“. Освен името, договорот изнудува промени во националните симболи на македонската држава кои се однесуваат на идентитетот, јазикот, културата, историјата, образованието, политичкиот и административниот систем, Уставот, слободите и правата на граѓанинот, коишто ќе придонесат за исчезнување на македонскиот народ и на неговиот идентитет како такви. Всушност, спротивно на она што го велат владите на двете држави и медиумите кои го поддржуваат договорот дека овој договор претставува правичен договор којшто ќе стави крај на речиси триесетгодишниот спор со името меѓу двете држави, овој договор е противправен и ги повредува нормите на меѓународното право како и нормите на македонското внатрешно право, и нема за цел да го реши конфликтот, туку неговата содржина отвора нови поделби и создава нови тензии меѓу двете држави.

II. Потпишување на Договорот од Преспа

Договорот од Преспа или „*Конечен договор за решавање на разликите, опишани во Резолуциите 817 (1993) и 845 (1993) од Советот за безбедност на Обединетите Нации, за престанок на важноста на Привремената спогодба од 1995 год. и за воспоставување на стратешко партнерство меѓу страните*“, како официјално име на договорот меѓу Република Македонија и Република Грција, се потпиша на 17 јуни 2018 во село Нивици, Мала Преспа, на границата меѓу Грција и Македонија. Договорот беше предмет на критика од многу аспекти.¹ Пред сè, тој е противуставен затоа што не е во согласност со чл. 119 од Уставот на РМ од 1991 г. (Силјановска Давкова, 2018:4) и чл. 3, 4 и 8 од Законот за склучување, ратификација и извршување на меѓународни договори од 1998 г. (Апасиев, 2018b), и преговорите за неговото донесување се одржуваа тајно, без јавна дебата и без никаква официјална информација во однос на напредокот и нивната содржина (Vankovska, 2018:12). Всушност, единствените информации во врска со преговорите доаѓаа од грчките медиуми и секогаш се покажуваа како вистинити (Vankovska, 2018:4). Оправдувањата на македонската Влада беа дека не смееа да даваат никакви изјави ниту пак информации, за да избегнат да го доведат во опасност целиот преговарачки процес односно неговиот евентуален успех.

Политичката клима во Македонија беше поделена во однос на потпишувањето на договорот. Најголемиот опозициски блок беше предводен од партијата од левицата „ЛЕВИЦА“ и од движењето „Бојкотирам“, додека политичка партија во опозиција „ВМРО-ДПМНЕ“, исто така се произнесе против преговорите и договорот, но со воздржани реакции. Овен нив, Претседателот на Република Македонија е исто така противник на потпишувањето на Договорот од Преспа, кој

¹ Најголемите критичари и гласноговорници од Република Македонија против договорот беа претежно од академската средина и тоа професорите: Билјана Ванковска, Гордана Силјановска Давкова, Димитар Апасиев, Кирил Барбареев, Константин Миновски и други. Покрај многуте колумни, статии и учества во дебати и телевизии, тие организираа *Научна трибина за Договорот меѓу Грција и „Втората страна“: Пандорина кутија или излез од лавиринтот* (3 септември 2018) – единствена од ваков вид, организирана од страна на Филозофскиот факултет при УКИМ во Скопје, на која учествуваа претходно споменатите личности. Освен тоа, критики кон договорот беа упатени и од меѓународната јавност, особено од академската фела од други земји (Vankovska, 2018:5), кои потпишаа писмо против договорот. Наспроти нив, Владата на Република Македонија на чело со партијата СДСМ, албанските партии и другите коалициски партнери, беа главни промотори за потпишувањето на договорот. Тие уживаа целосна поддршка од меѓународната заедница на чело со Соединетите Американски држави и Европската унија.

формално го повика Премерот Заев да достави нов уставно-заснован предлог за преговори, со цел да оформи поголем консензус во однос на прашањето за името.² Владата на Република Македонија не ги зеде предвид овие предлози и продолжи со потпишување и склучување на договорот. Како одговор на тоа, Претседателот стави „дебно вето“ на договорот и не го потпиша указот за прогласување на Законот за ратификација на договорот³. Но, ѝ покрај тоа Владата продолжи со заокружување на противправниот процес на усвојување на договорот и на негова присилна имплементација во македонскиот поредок.

III. Одредени мислења за договорот од Преспа низ призмата на меѓународното право⁴

Договорот од Преспа е составен од 3 делови, 20 членови и 90 параграфи, коишто се распределени на вкупно 20 страници.⁵ Првиот дел го регулира прашањето за името и тематиките поврзани со него, но и односите за добрососедство; вториот дел е посветен на стратешката соработка меѓу страните; третиот дел ги опишува начините на разрешување на конфликти; и последниот дел ги содржи завршните одредби од договорот. Овие дваесет страници со текст, беа опишани од експерти и афирмирани јуристи, како многу комплицирани членови, меѓусебно испреpletени и тешки за читање и за разбирање (Силјановска Давкова, 2018b; Vankovska, 2018:5). Всушност, од едно истражување спроведено од Македонскиот центар за меѓународна соработка резултира дека само 3% од целокупното население во Република Македонија всушност го има целосно прочитано договорот, додека останатиот дел дознал за неговата содржина преку второстепени извори, пријатели, телевизија или други средства за информирање (МЦМС, 2018:8; Vankovska, 2018:5).

1. Повреда на формалното право при склучување на Договорот од Преспа

Договорот од Преспа беше потпишан од министрите за надворешни работи на двете договорни страни, и тоа Никола Димитров за Република Македонија и Никос Косијас за Република Грција. Без да се навлегува во деталите во однос на надлежноста за склучување на договорот на грчкиот министер за надворешни работи, бидејќи е тема на посебно истражување, македонскиот министер Димитров, немаше надлежност да преговара ниту пак надлежност да го склучи договорот. Имено, неговите постапки беа спротивни на она што е предвидено во чл. 119 од Уставот на Република Македонија⁶ и чл. 3 од Законот за склучување, ратификување и извршување на меѓународни договори од 22.01.1998 г. (Сл.весник на РМ, бр. 5/98 г.)⁷. Постапувајќи на тој начин министерот изврши т.н. „ultra vires“ акт (Силјановска Давкова; 2018:4; Апасиев, 2018b, Vankovska, 2018:14), односно акт надвор од своите надлежности, со што беа повредени норми од фундаментална важност за македонското национално право коишто му придаваат на Претседателот на Републиката, исклучива надлежност да склучува меѓународни договори во името на државата.

Видено низ призмата на меѓународното право, ваквиот акт на склучување на Договорот од Преспа не е во согласност со нормите од член 7 и 8 од Виенската конвенција за договорно право

² Став на Претседателот на РМ од 01 јуни 2018 г. (<http://pretsedatel.mk/mk/2011-06-17-09-55-07/2011-09-03-11-41-54/5216.html>)

³ Целосната верзија на писмото од Претседателот Иванов до Собранието може да се најде на следниот линк: <http://pretsedatel.mk/mk/2011-06-17-09-55-07/2011-09-03-11-41-54/5242.html>

⁴ Бидејќи одредбите од договорот се однесуваат на најразлични прашања кои не можат да бидат обработени во единствена прилика, вниманието ќе го посветиме само на одредени прашања кои потесно или пошироко имаат допирни точки со меѓународното право.

⁵ Текстот од договорот може да се најде на следниот линк: <https://vlada.mk/node/14958>. Битно е да се напомене дека првичната верзија на Договорот од Преспа беше публикувана најпрво во грчкиот весник Катмерини, за што забележува проф. Ванковска (Vankovska, 2018:5), и тоа неколку дена пред неговото официјално објавување од страна на Владата на РМ. Официјалниот текст во Република Македонија беше објавен неколку дена подоцна на страната на Владата на РМ.

⁶ Целосен текст на Уставот е достапен на следниот линк: <https://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/UstavnaRmizme-ni.pdf>

⁷ Законот е достапен на следниот линк: <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/0680A24342504783A419571B074C03D7.pdf>

од 1969 г. (ВКДП), во материја на „надлежност за склучување на меѓународен договор“ и „негова последователна потврда доколку е склучен без согласност на државата“. При тоа, непоседувањето на условите предвидени со овие одредби претставува основа за ништовност на договорот согласно чл. 46 од истоимената Конвенција, во материја на „ништовност на договорите поврзани со нормите од внатрешно право кои ја регулираат надлежноста за склучување на меѓународни договори“.

Но, да видиме зошто и како не се исполнети условите? Имено, Конвенцијата [чл. 7 (а)], ги смета како претставници овластени да склучуваат меѓународни договори, оние лица коишто поседуваат „целосна надлежност“ (full powers), како што е дефинирано во чл. 2 (1)(с) од Конвенцијата⁸. Но, Конвенцијата исто така утврдува дека доколку одреден договор е склучен од страна на неовластено лице, во тој случај договорот односно актот ќе се сметаат без правен ефект, освен ако истите не бидат дополнително потврдени/конвалидирани од страна на засегнатата држава (чл. 8)⁹.

Во конкретниот случај, министерот Димитров претставуваше неовластено лице затоа што според македонското право тој нема правна основа да води преговори и да склучува договори во име на државата, ниту пак беше ополномоштен од страна на Претседателот на државата. Тој постапи спротивно на чл. 119 од Уставот и чл. 3 од Законот за склучување, ратификација и извршување на меѓународни договори во материја на склучување на меѓународни договори. Врз основа на тоа министерот Димитров ги пречекори своите надлежности, со што се оквалификува како меѓународна фигура која не ги исполнува условите за „целосна надлежност“ предвидени во чл. 2 (1)(с) од Конвенцијата. Од ова следи дека тој не може да се смета за валиден меѓународен претставник на државата со полни овластувања да преговара и да склучува меѓународни договори. Ова претставува основ за договорот да се смета за невалиден, бидејќи непоседувањето на овластувања се поистоветува со претпоставката дека министерот не ја поседувал согласноста на државата за склучување на истиот.

Но ѝ покрај овие правни недостатоци, Договорот од Преспа беше ратификуван од страна на Собранието на РМ, а со тоа беше потврдена согласноста на државата да се обврзе кон договорот, што како што видовме хипотетички го дозволува чл. 8 од Конвенцијата. Но, исто така е вистина дека процедурата за неговата ратификација беше проследена со прекршување на процедуралните правила за ратификација на договорите и на деловнички правила на македонскиот Парламент (Апасиев, 2018b), при што, Претседателот на Републиката не го потпиша указот за негово прогласување и му стави „дебно вето“, така што договорот сам по себе е празен и претставува „правна фикција“ (Vankovska, 2018:6).

Според тоа, иако член 8 од Конвенцијата остава простор на државите да ги потврдат своите преземни обврски воспоставени без овластување, преку ратификација на потпишаниот акт, сепак во конкретниот случај, актот не може да се смета за валиден бидејќи и постапката за неговата конвалидација односно ратификација се одвиваше на противправен начин.

Тргувајќи од тоа, како ѝ од фактот дека преку актот на потпишување на договорот се прекршени правила коишто се ноторни и коишто се од фундаментално значење за внатрешното право, како и од тоа дека ратификацијата на договорот се изврши прекршувајќи норми од внатрешното право кои истовремено претставуваат темелни вредности коишто го гарантираат владеењето на правото во македонскиот поредок [чл. 8 (3) од Уставот на РМ] (Vankovska, 2018:14), договорот **ќе се смета за ништовен** согласно предиспозициите содржани во чл. 46 од ВКДП во материја на

⁸ 1. For the purposes of the present Convention: ... c) 'full powers' means a document emanating from the competent authority of a State designating a person or persons to represent the State for negotiating, adopting or authenticating the text of a treaty, for expressing the consent of the State to be bound by a treaty, or for accomplishing any other act with respect to a treaty;

⁹ Член 8: An act relating to the conclusion of a treaty performed by a person who cannot be considered under article 7 as authorized to represent a State for that purpose is without legal effect unless afterwards confirmed by that State.

„ништовност на договорите поврзани со нормите од внатрешно право кои ја регулираат надлежноста за склучување на меѓународни договори“¹⁰. Оттука следи дека, и покрај тоа што Конвенцијата во принцип ја валидира договорната моќ на државите дури и во случај кога тие не ги исполнуваат условите за „целосна надлежност“ при склучување на договори согласно член 2 (1)(с) од Конвенцијата, но таа истовремено ги прогласува за ништовни оние договори чие склучување е настанато со ноторна/манифестна повреда на правило од внатрешното право коешто е од фундаментална важност. Вака заклучува и Комисијата за меѓународно право при Обединетите нации, велејќи дека прекршувањето на внатрешните норми е толку „ноторно“, што го претставува исклучокот од чл. 46, односно дека согласноста на државата може да биде земена како основ за невалидност на договорот заради тоа што прекршува норма којашто има голема тежина и важност за уставниот поредок, и тоа претставува основата за исклучок од принципот на безбедност на меѓународните договори (Dörr & Schmalenbach, 2012:781-4).¹¹

Ова дотолку повеќе се потврдува со доктрината во материја на меѓународно договорно право (Dörr & Schmalenbach, 2012:777-778), каде според конституционалистичкиот пристап, надлежноста за склучување на меѓународни договори произлегува од внатрешното/национално право, односно меѓународното право врши пренасочување кон внатрешното право. Според тоа, уставните граници коишто се наметнуваат на надлежните извршни органи на договорната страна истовремено се сметаат за дел од меѓународното право. Со други зборови прашањето за уставната основа за склучување на договори како прашање од внатрешно право, се интернационализира и станува прашање од меѓународно значење (Damrosch et al., 2001:523). Врз основа на тоа, секоја согласност дадена од страна на договорната страна којашто делува спротивно на уставното право или којшто не ги почитува нормите на уставното право, треба да се смета како празна, односно без правна тежина. Оттука, повторно се потврдува она што погоре го напоменавме, дека една држава може да се спротивстави на валидноста на согласноста за обврзување кон договорот доколку претставникот делува *ultra vires* (надвор од своите надлежности), во случај кога уставната одредба што била прекршена е „ноторна“ или пак лесно би можело да се утврди од страна на другата договорна страна.¹²

¹⁰ Член 46: 1. A State may not invoke the fact that its consent to be bound by a treaty has been expressed in violation of a provision of its internal law regarding competence to conclude treaties as invalidating its consent unless that violation was manifest and concerned a rule of its internal law of fundamental importance. 2. A violation is manifest if it would be objectively evident to any State conducting itself in the matter in accordance with normal practice and in good faith.

¹¹ Во Коментарите на Комисијата за меѓународно право приложени кон нацрт Конвенцијата за договорно право и репродуцирани во Харис (1998:782), исто така се наведуваат појаснувања за случаи на дејствување без овластување и последователно потврдување од страна на државата за нејзино обврзување кон актот. Комисијата го наведува случајот при потпишување на Конвенција за именување на сирења, склучена во Стреза во 1951 г., потпишана од страна на делегат во името на Норвешка и Данска, којшто не бил овластен да преговара за Норвешка. Но, бидејќи Конвенцијата била последователно ратификувана од страна на двете земји, со тоа се смета дека се потврдила волјата на двете земји да се обврзат кон договорот. Комисијата наведува уште еден сличен случај којшто се сретнува во праксата кога определен актер има надлежност да потпишува меѓународни документи, но ги пречекорува своите овластувања и прифаќа неавторизирани измени и проширувања на договорот. Тоа е примерот со обидот на Персија да ги раскине обврските од Договорот од Ерзерум од 1847 г. (во рамките на Лигата на народите), врз основа на тоа што нивниот претставник ги надминал своите овластување и прифатил наместо размена на инструменти на ратификација на договорите, едноставна информативна нота за валидација на договорот. Освен тоа, Комисијата го наведува и случајот кога делегат без овластување склучува договор. Во овој случај, Комисијата е децидна дека тој акт не ја обврзува државата кон актот, но истовремено остава и дискреција на државата да се обврзе кон истиот со дополнителна конвалидација, иако неговото потпишување настанало без претходна согласност.

¹² Според американската школа, скоро и да не постојат примери во праксата коишто го прифаќаат делувањето ‘*ultra vires*’ како основа за ништовност на еден меѓународен договор. Но, тие се повикуваат на еден пример којшто го сметаат за релевантен кој се однесува на Привремениот договор меѓу Израел и Египет од 1975 г., со којшто се регулираат односите меѓу последниве две земји и се предвидува повлекување на Израел од Синајскиот полуостров. Договорот, истовремено предвидува обврски и за САД, бидејќи тие се јавуваат во улога на набљудувачи за исполнувањето на обврските преземени од договорот за страните, како и во улога на гаранти на меѓународниот мир. Оттука, Сенатот на САД покренува иницијатива за ништовност на договорот, затоа што при неговото склучување била повредена одредба од Уставот на Соединетите Американски држави (САД), во којашто се утврдува дека Претседателот не може да склучи договор без советодавно мислење и одобрение од страна на Сенатот, во случај кога се обврзува државата кон определени меѓународни обврски (како на пример: обезбедување на трошоци за дневните

2. Повреда на материјалното право при склучување на Договорот од Преспa

Во однос на содржината на договорот, во Преамбулата се определуваат страните на договорот, и тоа Првата страна се нарекува „Хеленска република“, додека Втората страна се нарекува „страната којашто беше примена во Обединетите нации во согласност со Резолуцијата 47/225 од 8 април 1993“. Всушност, името на државата ‘Република Македонија’ или пак нејзиното провизорно име ‘Поранешна југословенска Република Македонија’, не се споменува во ниеден дел од Договорот (Силјановска Давкова, 2018:2). Ваквата формулација на договорот најнапред ги повредува основните принципи **на еднакви права и на самоопределување на народите зацртани** во Повелбата на Обединетите нации [чл. 2 (1)], како ѝ ги повредува начелата содржани во претходниот Привремен договор меѓу Република Македонија и Република Грција од 1995 г., во кој договорните страни се определени како „прва страна – Република Грција“ и „втора страна – поранешна Југословенска Република Македонија“¹³. Освен тоа, во Преамбулата, договорните страни се повикуваат на серија на принципи, акти и меѓународни документи, како принципите на демократијата, почитувањето на човековите права и основните слободи и други, и исто така се повикуваат на документи поврзани со спорот со името меѓу двете земји, односно Резолуциите на Советот на Безбедност 817 (1993) од 4 април 1993 и 843 (1993) од 18 јуни 1993, како и Привремениот договор од 1995 г.. Но сепак, во Договорот е испуштена Пресудата од Меѓународниот суд на правдата во Хаг со која Меѓународниот суд на правдата утврди дека Република Грција го повреди чл. 11 од Привремениот договор од 1995 год.¹⁴, заради тоа што ѝ го блокираше влезот во НАТО на Република Македонија на Самитот на НАТО што се одржа во Варшава во 2008 г.. Со ваквата селективност при повикување на документи во Договорот, се испуштаат битни факти од спорот меѓу двете страни коишто се од суштинско значење за самото решавање на спорот. Оттука следи дека оската на преговарачките позиции на договорните страни се изместува, а со тоа се компромитира самиот развој и разврската на спорот. Ваквите неурамнотежија ја доведуваат Република Македонија во нееднаква или подредена позиција, коишто се **спротивни на принципот на суверена еднаковост меѓу државите зацртан во Повелбата на Обединетите нации** [чл. 2 (1)] (Силјановска Давкова, 2018:2).

Уште една потврда дека се повредува **принципот на суверена еднаковост меѓу државите** е фактот дека договорот е асиметричен во однос на правата и обврските коишто произлегуваат за договорните страни (Силјановска Давкова, 2018:3;22). Така, првата страна односно Грција има само права, освен две обврски кои се однесуваат на: 1. обврска да го ратификува договорот по одобрувањето на уставните амандмани и по исполнувањето на сите легислативни и правни процедури потребни за стапување во сила на дооговорот, и 2. Обврска да не ѝ го попречува влезот на Република Македонија во меѓународните организации, но како што увидовме, веќе еднаш беше прекршена од страна на Грција со блокирањето на Македонија за влез во НАТО во 2008 г.. Втората страна пак, има само обврски и тоа: обврска да го смени името, обврска да изврши уставни амандмани, обврска да ги смени имињата на институциите, обврска да ги прилагоди државните документи со новото име, обврска да ги смени меѓународните регистарски таблички, обврска да ги извести другите држави што ја имаат признаено за смена на нејзиното име и да им наметне да го користат новото име, итн.

потреби на персоналот и други побарувања од областа на одбраната). Според тоа, Законодавниот совет при Сенатот бил на видување дека со оглед на фактот дека договорот бил склучен без советодавното мислење и одобрение од страна на Сенатот, дека тој не бил валиден и облигаторен за внатрешното право. Освен тоа, заради фактот што со склучувањето на договорот било повредено право коешто е од фундаментално значење за уставниот поредок на САД, како и заради фактот што Израел бил запознает со овој уставен недостаток, договорот намал никаква валидност ниту во домашното ниту во меѓународното право. Но, иако ова видување било доставено од Сенатот како основ за невалидност на договорот, сепак Стејт депарментот го одбива како неосновано (Damrosch et altri, 2001:525).

¹³ Види повеќе во Interim Accord (with related letters and translations of the Interim Accord in the languages of the Contracting Parties), 13 September 1995, New York (договорот е достапен на следниот линк https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/MK_950913_Interim%20Accord%20between%20the%20Hellenic%20Republic-%20and%20the%20FYROM.pdf)

¹⁴ Текстот на Пресудата како и постапката поврзана со пресудата може да се најдат на следниот линк: <https://www.icj-cij.org/en/case/142>

Навлегувајќи подлабоко во содржината на договорот, како што предочува и самиот наслов на Договорот „*Конечен договор за решавање на разликите, опишани во Резолуциите 817 (1993) и 845 (1993) од Советот за безбедност на Обединетите Нации, за престанок на важноста на Привремената спогодба од 1995 год. и за воспоставување на стратешко партнерство меѓу страните*“, се увидува дека во Договорот недостасува предметот на грчко-македонскиот спор создаден во рамките на Обединетите нации, а тоа е „разликата околу името“ (Силјановска Давкова, 2018:1; Vankovska, 2018:8). Всушност, различно од она што е содржано во Резолуцијата на Советот за Безбедност 817 (1993), на која се повикува и самиот наслов на Договорот, во неа Советот утврдува дека постои единствено една „разлика“ во однос на името на државата којашто е од билатерален карактер, додека во насловот на Договорот од Преспа се говори за „разлики“. Ова значи дека Договорот од Преспа го проширува опсегот на спорот и „разликата“ ја претвора во „разлики“ за идентитетот, јазикот, културата, историјата, образованието, политичкиот и административниот систем, Уставот, правата и слободите на човекот и граѓанинот (Силјановска Давкова, 2018: 2; Vankovska, 2018:8), кои претставуваат есенцијални елементи кои влегуваат во принципот на самоопределување на народите. Од ова следи дека договорот не само што спротивен на споменатиот принцип, туку тој е спротивен на предметот на договорање содржан во Привремениот договор од 1995 г., кој му претходи на Договорот од Преспа и од каде се црпи основата за преговарање. Со оглед на овие недостатоци, врз основа на чл. 30 од Виенската конвенција за договорно право во материја на „примена на последователни договори кои имаат ист предмет на договорање“, Договорот од Преспа не би можел да се смета како договор кој го заменува Привремениот договор од 1995 г., бидејќи има различен предмет на договорање, односно говори за „разлики“ а не за „разлика“.

Но, да видиме во што се состојат конкретно тие „разлики“. Имено, во член 1 и неговите 13 точки и 18 параграфи кои би требало да бидат исполнети од Република Македонија преку уставни амандмани (без можност за нивно идно менување¹⁵), Договорот наметнува смена на името на Република Македонија во „Република Северна Македонија“, коешто би се користело за внатрешна и за меѓународна употреба, и истовремено наметнува обврска „*erga omnes*“ во врска со неговата употреба од страна на трети држави во меѓусебните односи со Република Македонија¹⁶. Тој импонира целосна елиминација на придавката „македонски“ и на терминот „Македонија“ и истовремено го забранува нивното користење за било каква официјална употреба, заменувајќи го со придавката „на Република Северна Македонија“ или едноставно „од Северна Македонија“.

Од ова следи дека импозицијата односно наметнувањето на друго име наместо утврденото име од страна на македонската држава¹⁷, преставува *per se* повреда на принципот на самоопределување на народите [чл. 2 (1) од Повелбата на ООН], како императивна норма односно норма од јус когенс карактер којашто ги засега интересите на меѓународната заедница како целина, за која

¹⁵ Овие договорни одредби врз основа на начинот на којшто се поставени во договорот претставуваат т.н. *clausula eterna*, кои всушност се поставуваат над Уставот и импонираат неможност за нивно идно ревидирање. Види повеќе во (Силјановска Давкова, 2018:14; Vankovska, 2018:12).

¹⁶ Спротивно на чл. 34 од Виенската конвенција за договорно право, затоа што договорите не може да наметнуваат обврски за трети страни.

¹⁷ Всушност, македонскиот народ во историјата, веќе се повикал на принципот на самоопределување на народите кога се самоопредели во 1944 г., за време на Антифашистичкото собрание за народно ослободување на Македонија, како слободна држава со манифестирана волја да се приклучи кон Југословенската федерација. Македонската држава повторно се повикала на принципот на самоопределување на народите во 1991 г., кога одбрала да се одвои од Југославија и да се конституира како независна држава со име Република Македонија. Освен тоа, народната волја на македонскиот народ, беше повторно потврдена на т.н. консултативен референдум што беше организиран по склучувањето на Договорот [последниот исто така беше проследен со серија на нерегуларности, спротивни на внатрешното право и на меѓународната пракса (види повеќе во Апасиев, 2018a, Vankovska, 2018)], со којшто се одби Договорот од Преспа, а со тоа се одби промена на името на државата.

Виенската конвенција за договорно право (1969) во чл. 53 предвидува ништовност на договорите кои се во спротивност со овие императивни норми¹⁸ (Силјановска, 2018:2).

Покрај тоа, овие уставни импозиции освен што го повредуваат принципот на самоопределување на народите, тие истовремено го повредуваат принципот на **забрана за мешање во внатрешните работи на други држави** (Силјановска Давкова, 2018:3-4). Имено, Договорот оди дотаму што наложува ревизија на сите официјални документи на државата како и отстранување на терминот „Македонија“ од државни симболи, било да се наоѓаат во јавни документи, или објекти и јавни институции, имиња на градови и географски региони и сл. Покрај тоа, тој предвидува основање на т.н. „заедничка комисија“ [член 8 (5) од Договорот], составена од историчари, археолози, дипломати и други, којашто ќе има за цел да ги ревидира сите книги и учебници и да ја отстрани од нив придавката „македонски“ и сè она што е поврзано со македонизмот, навлегувајќи на тој начин во суштината на историјата и на културата, менувајќи дури и историски и културни факти. Постапувајќи на ваков начин, Република Грција не само што се меша во внатрешните работи на македонската држава, туку ја става државата во субординирана или подредена политичка положба во однос на неа, што е реалност типична за вазални држави¹⁹. Освен ова, економските импликации коишто произлегуваат од овој договор за Република Македонија на краток на среден и на долг рок, а коишто беа изоставени од Законот за ратификација на договорот – иако беа негови задолжителни елементи (Апасиев, 2018b), може да го доведат македонското општество во економска стагнација и застој, коишто ќе влијаат негативно за развојот на државата, та дури ќе ја однесат државата во позиција на уште поголема сиромаштија.

Но, да видиме сега, како меѓународното право ги третира овие принципи и кои се последиците од нивното непочитување.

Сумираваме три основни принципи кои се повредени при склучување на меѓународниот договор, и тоа: принципот на еднакви права и самоопределување на народите, принципот на суверена еднаковост на државите и принципот на забрана за мешање во внатрешните работи на државите. Овие норми претставуваат фундаментални принципи коишто ја засегаат целата меѓународна заедница. Без да навлегуваме во детална обработка на сите три принципи поединечно, ние ќе се фокусираме на она што е заедничко за сите нив, а тоа е нивниот *Jus cogens* карактер.

Но, што претставува императивна или јус когенс норма? Во член 53 од Виенската конвенција за договорно право, се утврдува дека еден договор ќе се смета за ништовен (празен), доколку во времето на неговото склучување, бил во спротивност со задолжителна норма на меѓународното право. Конвенцијата во продолжение го појаснува значењето на оваа норма, и утврдува дека императивна норма на општото меѓународно право е норма којашто е прифатена и признаена од меѓународната заедница на држави во целина како норма којашто не може да биде дерогирани (односно не може да се менува) и којашто може да биде единствено изменета со последователна норма на општо меѓународно право којашто поседува ист карактер²⁰ (Dörr & Schmalenbach, 2012:897; Kadelbach, 2006:21-40). Но, иако концептот на јус когенс е содржан во Конвенцијата како правило на обичајно меѓународно право, сепак не е дадена јасна дефиниција околу неговото значење (Conforti, 2014:189). Така, во подготвителните работи на Комисијата за меѓународно

¹⁸ Член 53 од ВКДП: A treaty is void if, at the time of its conclusion, it conflicts with a peremptory norm of general international law. For the purposes of the present Convention, a peremptory norm of general international law is a norm accepted and recognized by the international community of States as a whole as a norm from which no derogation is permitted and which can be modified only by a subsequent norm of general international law having the same character.

¹⁹ Интервју на Џејмс Петифер за Нова Македонија (07.07.2018) Македонија се става во вазалска положба кон Грција, Нова Македонија (види линк во библиографија); Vankovska, 2018:3.

²⁰ Воглавно концептот на јус когенс претставува еден од малкуте цврсти стојалишта во меѓународниот правен поредок, којшто е утврден со цел да ги заштити интересите и вредностите на меѓународната заедница токму од селективноста на државите и од нивните штетни активности (Dörr & Schmalenbach, 2012:898-900). Овој концепт се развива со правниот позитивизам во 19 и почетокот на 20 век, со цел да ја утврди идејата дека слободата на државите може да биде ограничена.

право којашто го подготвуваше текстот на Конвенцијата, при подготовка на нацрт членовите, таа ги сметала како норми кои имаат јус когенс карактер следниве: ропство, пиратство и геноцид, човекови права и право на самоопределување на народите, принципите од Повелбата на Обединетите нации, суверена еднаковост меѓу државите, слобода за пловидба на отворено море, Статутот на Меѓународниот суд на правдата за страните од одреден спор, Женевските конвенции од 1929 г. и од 1949 г. коишто се однесуваат на заробеници од војна, приципот на *pacta sunt servanda* (договорите мора да се почитуваат), забраната за закана или употреба на сила, забраната за мешање во внатрешните работи на државите и други норми кои не се таксативно наброени. Но, иако биле предочени од страна на Комисијата, сепак договорните страни одлучиле да ги изостават од текстот на Конвенцијата, и за сметка на тоа да остават простор на државните практики и на меѓународната јуриспруденција да го дефинираат предметот на истите (Dörr & Schmalenbach, 2012:903; Damrosch et al., 2001:532-3). Покрај овие, во типологијата на јус когенс или задолжителни норми, влегуваат и денешните актуелни норми како „нуклеусот на основните човекови права“, злосторства против човештвото и воени злосторства, правото на развој и заштита на животната средина од тешки и долготрајни уништувања (Kadelbach, 2006:27).

Освен овие, принципите коишто се содржани во Повелбата на Обединетите нации поседуваат исто така карактер на јус когенс норми, било заради универзалноста на Повелбата врз основа на чл. 103²¹, кој предвидува преовладување на обврските коишто произлегуваат од Повелбата врз сите други договори (Conforti, 2014:189)²², било заради фактот што нормите коишто се содржани во Повелбата претставуваат општи принципи на правото прифатени од цивилизираните земји како обичајни норми, и како такви задолжителни за целата меѓународна заедница (Conforti, 2014:48-54; Czapliński, 2006:85).

Врз основа на ова, кога ќе ги конфронтираме нормите коишто се повредени при склучување на Договорот од Преспа, со оние истакнати од Комисијата за меѓународно право, произлегува дека сите три норми влегуваат во лепезата на норми со јус когенс карактер. Дури како најсилен аргумент дека станува збор за јус когенс норми може да се земат обврските коишто произлегуваат од Повелбата на Обединетите нации а кои се однесуваат на чл. 1 (2) ... за развој на пријателски односи засновани врз почитувањето на принципот на еднакви права и правото на самоопределување на народите ..^{23 24}, чл. 2 (1) ... за суверената еднаковост на земјите членки на

²¹ Член 103: In the event of a conflict between the obligations of the Members of the United Nations under the present Charter and their obligations under any other international agreement, their obligations under the present Charter shall prevail.

²² Воглавно член 103 е восприеман од целата меѓународна заедница како норма којашто е поставена над договорите и таа веќе може да се истовети како норма од обичајното право. Дури, за оваа норма може да се рече дека како обичајна норма, таа може да се менува со посебни договори, со оглед на тоа што меѓу обичаите и договорите, според член 38 од Статутот на Меѓународниот суд на правдата не постои хиерархија. Но, заради фактот што обврските коишто произлегуваат од Повелбата на Обединетите нации се сметаат како апсолутно неменливи, обичајната норма во прашање којашто произлегува од членот 103 од Повелбата на ООН има природа на *ius cogens* норма (Conforti, 2014:100).

²³ Член 1 (2) од Повелбата на ООН: To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace;

²⁴ Принципот на самоопределување на народите, на пример, освен што претставува јус когенс норма, тој поседува и ерга омнес карактер, што значи дека како норма ја засега целата меѓународна заедница (Kadelbach, 2006:35-9). Имено, основните правила коишто припаѓаат и на јус когенс нормите и на ерга оменс нормите се во суштина исти, но нивното квалификување повторно зависи од тежината на сторениот противправен акт и од неговиот опсег. Примерите коишто се даваат за истите се забрана за агресија односно војна, геноцид, злосторства против човештвото и воени злосторства, суштинските елементи на хуманитарното право и конвенциите за човекови права, правото на самоопределување на народите и заштита на животната средина од тешки и долготрајни уништувања. (Kadelbach, 2006:27). Оттука, задолжителниот карактер на принципот на самоопределување на народите заедно со обврската ерга омнес како концепт на државна одговорност, освен што ги прават меѓународните договори ништовни, тие наметнуваат специјални обврски на државата којашто ги прекршува, односно обврски коишто ја надминуваат обичната репарација или надомест на штета кои се применуваат во реципрочните правни односи, ја овозможуваат интервенцијата на други меѓународни субјекти кои не се директно засегнати со меѓународниот противправен акт, да го повикаат на одговорност прекршувачот, било во лично својство било преку други субјекти на меѓународното право

Обединетите нации...²⁵, и чл. 2 (7) ... за забрана од мешање во внатрешните работи на земјите членки...²⁶, коишто заради силата којашто им е придадена врз основа на чл. 103 од Повелбата ќе преовладаат врз обврските што произлегуваат од Договорот од Преспа склучен меѓу Република Грција и Република Македонија. Сето ова согледано низ призмата на Виенската конвенција за договорно право односно низ членовите 53 и 64 во „материја на ништовност на меѓународните договори заради спротивност со јус когенс норми“, ќе го потврди ставот дека договорот од Преспа треба да се смета за ништовен во меѓународното право.

БИБЛИОГРАФИЈА

Czapliński, W. (2006). Jus Cogens and the Law of Treaties **in** Tomuschat, C. and Thouvenin, J.M. (Eds) (2006). *The Fundamental Rules of the International Legal Order*. Leiden (Belgium): Martinus Nijhoff Publishers Leiden/Boston, pp. 83-97.

Damrosch, L.F., Henkin, L., Crawford Pugh, R., Schachter, O. and Smit, H. (2001). *International Law. Cases and Materials*. Fourth Edition. St. Paul (Minnesota, USA): West Group. A Thomson Company, pp. 522-568).

Dörr, O. and Schmalenbach, K. (Eds) (2012). *Vienna Convention on the Law of the Treaties. A commentary*. Verlag Berlin Heidelberg: Springer.

Harris, D.J. (1998). *Cases and materials on International law*. Fifth edition. London: Sweet & Mawell.

Kadelbach, S. (2006). Jus Cogens, Obligations Erga Omnes and other Rules – The Identification of Fundamental Norms **in** Tomuschat, C. and Thouvenin, J.M. (Eds) (2006). *The Fundamental Rules of the International Legal Order*. Leiden (Belgium): Martinus Nijhoff Publishers Leiden/Boston, pp. 21-40.

Toki, V. (2017) Māori seeking self-determination or tino rangatiratanga? A note. *Journal of Maori and Indigenous Issues*, 5, 134–144. (<https://researchcommons.waikato.ac.nz/bitstream/handle/1-0289/11519/Toki%20Maori%20Seeking%20self-determination.pdf?sequence=15>)

Tomuschat, C. (2006). Reconceptualizing the Debate on Jus Cogens and Obligations Erga Omnes - Concluding observations **in** Tomuschat, C. and Thouvenin, J. M. (Eds) (2006). *The Fundamental Rules of the International Legal Order*. Leiden (Belgium): Martinus Nijhoff Publishers Leiden/Boston, pp. 83-97.

Vankovska, B. A Diplomatic Fairytale or Geopolitics as Usual: A Critical Perspective on the Agreement between Athens and Skopje, in: Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg/IFSH (ed.), *OSCE Yearbook 2018*, Baden-Baden. (forthcoming)

Vankovska, B. David vs Goliath: The Macedonian Position(s) in the So-Called Name Dispute. *Sudosteuroopa*, vol. 58, no. 3, 2010.

Von Verdross, A. (Oct., 1937). Forbidden Treaties in International Law: Comments on Professor Garner's Report on "The Law of the Treaties". *The American Journal of International Law*, vol. 31, No. 4, pp. 571-577. Cambridge: Cambridge University Press.

(Kadelbach, 2006:26). Но, со оглед на ширината и посебноста на прашањето, оваа тема претставува засебна тема на истражување која не може да се исцрпи во овој труд.

²⁵ Член 2 (1) од Повелбата на ООН: The Organization is based on the principle of the sovereign equality of all its Members.

²⁶ Член 2(7): Nothing contained in the present Charter shall authorize the United Nations to intervene in matters which are essentially within the domestic jurisdiction of any state or shall require the Members to submit such matters to settlement under the present Charter; but this principle shall not prejudice the application of enforcement measures under Chapter VII.

Апасиев, Д. (а) (2018). Правните аспекти на референдумот за т.н. Преспански договор меѓу Република Грција и „Втората страна“ Case study. *Годишен зборник на Правен факултет Бр. 8* (forthcoming).

Апасиев, Д. (б) (2018). Смртните правни пречки поради кои т.н. Преспански договор е клинички мртов, *Res Publica blog*, 26 јуни 2018. (текстот е достапен на <http://respublica.edu.mk/blog/2018-06-26-08-25-04>)

Апасиев, Д. (2018, 3 септември). *Научна трибина за Договорот меѓу Грција и „Втората страна“: Пандорина кутија или излез од лавиринтот*, Филозофскиот факултет при УКИМ во Скопје (видеото е достапно на <https://www.youtube.com/watch?v=9n0s3MEF0oY>)

Интервју на Џејмс Петифер за Нова Македонија (07.07.2018). Македонија се става во вазалска положба кон Грција, *Нова Македонија* (достапно на <https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/македонија-се-става-во-вазалска-полож>)

Љоровски Вамваковски, Д., Тасев, Д., Стојновски, С. (2018) Националната мобилизација во Република Македонија во однос на македонското прашање, *Годишен Зборник на Правен факултет бр. 8*. (forthcoming)

Никодиновска, А. (2009). Правото на самоопределување на народите и правото на сецесија како последна инстанца од правото на самоопределување на народите, *Годишен зборник на Правен факултет бр. 1*, стр. 197-211.

Референдум 2018, Македонски центар за меѓународна соработка (МЦМС), Август 2018. <https://www.mcms.mk/images/docs/2018/referendum-2018-stavovi-na-javnosta-vo-makedonija.pdf>

Силјановска Давкова, Г. (2018, 20 Септември). За „Преспанскиот договор“ и пошироко. Нова Македонија, (текстот е достапен на <https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/politikaза-преспанскиот-договор-и-пошироко>)

Силјановска Давкова, Г. (б) (2018, 3 септември). *Научна трибина за Договорот меѓу Грција и „Втората страна“: Пандорина кутија или излез од лавиринтот*, Филозофскиот факултет при УКИМ во Скопје (видеото е достапно на <https://www.youtube.com/watch?v=9n0s3MEF0oY>)

Документи:

Vienna Convention on the Law of the Treaties (1969)

Charter of the United Nations (1945), United Nations

Закон за склучување, ратификација и извршување на меѓународни договори (Сл.весник бр. 5/98)

Устав на Република Македонија (1991)

Конечен договор за решавање на разликите, опишани во Резолуциите 817 (1993) и 845 (1993) од Советот за безбедност на Обединетите Нации, за престанок на важноста на Привремената спогодба од 1995 год. и за воспоставување на стратешко партнерство меѓу страните (2017)